

12. Шаповал В. М. Конституційне право зарубіжних країн / В. М. Шаповал. – К.: «АртЕк», 1998.
13. Барабашев Г. В. Местное самоуправление / Г. В. Барабашев. – М., 1996.
14. Конституция Йеменской Республики / М. Сапронова. Государственный строй и конституции арабских республик. – М., 2003.
15. Grajewski K. Status prawny posła i senatora / K. Grajewski. – Warszawa, 2002.
16. Конвенция о стандартах демократических выборов, избирательных прав и свобод в государствах – участниках Содружества Независимых Государств / Содружество. Информационный вестник Совета глав государств и Совета глав правительств СНГ. – № 2(41). – С. 131–150.
17. Galster J. Prawo wyborcze do Sejmu i Senatu RP oraz status prawny posłów i senatorów. Z. Witkowski (red.) / J. Galster, B. Gronowska, W. Szyszkowski, Prawo konstytucyjne. Wydanie I. – Toruń, 1998.
18. Chmaj M., Skrzydło W. System wyborczy w Rzeczypospolitej Polskiej. Seria Akademicka. Wydanie II uzupełnione i poszerzone / M. Chmaj, W. Skrzydło – Kraków, 2005.
19. Ustawa z dnia 8 lipca 1935 r. Ordynacja wyborcza do Senatu // Dziennik Ustaw RP 1935.47.320.
20. Конституция РСФСР 1918 года. Конституция общенародного государства. – М., 1978.
21. Земсков В. Спецпоселенцы: (по документам НКВД и МВД СССР) // Социологические исследования / В. Земсков. 1990. – № 11.
22. Декрет Всероссийского Центрального исполнительного комитета «Об утверждении инструкции о выборах городских и сельских советов и о созыве съездов советов» // Собрание узаконений и распоряжений рабоче-крестьянского правительства Российской Социалистической Федеративной Советской Республики от 26 ноября 1926 года. – № 75.
23. Красильников С. На изломах социальной структуры: маргиналы в послереволюционном российском обществе (1917-конец 1930-х годов) / С. Красильников. – Новосибирск, 1998.

УДК 342.72

РОЛЬ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ В ПОБУДОВІ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

THE VALUE OF TERRITORIAL COMMUNITY IN THE CONSTRUCTION OF CIVIL SOCIETY IN UKRAINE

Русанова С.Ю.,

*кандидат юридичних наук,
асистент кафедри загальнотеоретичних правових дисциплін
Кримського юридичного інституту
Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*

Стаття присвячена визначенню місця та ролі територіальної громади у громадянському суспільстві України. Значна увага акцентується на формулюванні сприятливих умов для повноцінного функціонування територіальних громад та підвищення рівня комунізації їх членів. Здійснюється пошук шляхів удосконалення правового положення територіальних громад як суб'єктів дієвого громадянського суспільства.

Ключові слова: громадянське суспільство, «дефіцит довіри», комунізація, самоврядування, територіальна громада.

Статья посвящена определению места и роли территориальной громады в гражданском обществе Украины. Значительное внимание акцентируется на поиске благоприятных условий для полноценного функционирования территориальных громад и повышения уровня коммунизации их членов. Осуществляется поиск путей усовершенствования правового положения территориальных громад как субъектов действенного гражданского общества.

Ключевые слова: гражданское общество, «дефицит доверия», коммунизация, самоуправление, территориальная громада.

The article is devoted to find location and role of the territorial community in civil society of Ukraine. Considerable attention is accented on the searching of favorable terms for the valuable functioning of territorial communities and improve communization their members. Is carried out finding ways to improve the legal status of territorial communities as subjects of effective civil society.

Key words: civil society, communization, «lack of trust», self-government, territorial community.

Постановка проблеми. Інтеграція України до Європейського Співтовариства та спрямування її до активної співпраці із розвиненими державами світового простору, а також бажання української влади посідати вагомий ланку у світовій спільноті зумовлюють актуалізацію питань щодо якнайскорішої побудови та затвердження в країні громадянського суспільства та його інститутів. Саме з метою створення сприятливих умов для подальшого розвитку в Україні громадян-

ського суспільства, створення дієвого механізму взаємодії його інститутів з органами державної та муніципальної влади, забезпечення між ними партнерства та взаємної відповідальності, а також забезпечення у державі правового статусу людини і громадянина, 24 березня 2012 року Президент України підписав указ «Про Стратегію державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні та першочергові заходи щодо її реалізації».

Зазначена стратегія спрямована на затвердження громадянського суспільства як засобу забезпечення демократичного розвитку України, створення інститутів громадського контролю за діяльністю влади, забезпечення незалежної діяльності інститутів громадянського суспільства, посилення їх впливу на прийняття суспільно важливих рішень, створення умов для забезпечення широкого представництва інтересів громадян в органах державної влади та органах місцевого самоврядування, проведення постійних консультацій із громадськістю з важливих питань життя суспільства і держави [1]. Таким чином, дослідження правового положення та забезпечення діяльності інститутів громадянського суспільства в Україні є вкрай актуальними на сьогодні.

Оскільки вагому ланку у структурі громадянського суспільства відведено саме територіальним громадам, **метою** цієї статті є дослідження місця та ролі муніципальних спільнот у побудові громадянського суспільства в Україні. Здійснення зазначеної мети потребує вирішення наступних **завдань**: окреслення місця територіальної громади у громадянському суспільстві; визначення сучасних умов задля повноцінного функціонування територіальних спільнот; пошук шляхів удосконалення правового положення територіальних громад як суб'єктів дієвого громадянського суспільства.

Стан дослідження. Дослідженню питань становлення та розвитку територіальних громад в Україні присвячено низку праць вчених-правознавців, а саме: О. Батанова, М. Баймуратова, Т. Голікова, А. Крусяна, А. Коваленко, М. Орзіха, Л. Ярчевської та ін., однак комплексного дослідження питань місця та ролі територіальної громади у побудові громадянського суспільства в Україні досі не має.

Виклад основного матеріалу. Підписання Президентом указу «Про Стратегію державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні та першочергові заходи щодо її реалізації» є вагомим кроком України на шляху спрямування до демократичного розвитку. На всіх рівнях влада говорить про важливість діалогу з громадськістю. В зазначених умовах місцеve самоврядування набуває реальної сили. Люди перестають бути просто «населенням», що мешкає на певній території, і стають самоврядною територіальною громадою, де кожен член у міру своїх можливостей допомагає становленню добробуту всіх [2, с. 7].

Перцепція людини як первинної одиниці територіальної громади, а не наголошування на її формальних ознаках (прописки чи належності до трудового колективу) є демократичною новелою, яка виходить з визнання прав та свобод людини, у тому числі свободи об'єднань, віросповідань тощо, а також права на безпосередню участь у прийнятті владних рішень та розв'язанні важливих проблем.

Територіальна громада є спільністю, яка самоорганізувалася для розв'язання наявних проблем та здатна брати на себе відповідальність за прийняті рішення. В цьому розумінні безумовним є зв'язок понять «громада» та «громадянське суспільство».

Ефективне та злагоджене функціонування територіальної громади, громадянського суспільства в Україні є умовою розвитку демократії та характеристикою демократичних процесів у державі.

Юридична наука володіє чималою кількістю визначень поняття громадянського суспільства, однак більшість з них розуміють під останнім спільноту самостійних на незалежних індивідів з активною життєвою позицією, які залучені до діяльності ініціативних груп, громадських об'єднань. Це суспільство, в якому втручання державної влади у життя громадян зведене до мінімуму: громадяни з власної ініціативи створюють форми економічного, соціального та культурного життя, що відповідають їхнім потребам [3].

Відомий західний соціолог Едуард Шилз визначає громадянське суспільство крізь призму декількох аспектів: по-перше, громадянське суспільство є відокремленою і незалежною від держави частиною людської спільноти; по-друге, воно забезпечує права індивідів і зокрема, право власності; по-третє, є сукупністю багатьох незалежних економічних одиниць, які діють незалежно від держави і конкурують одна з одною [5]. Німецький правознавець Дітмар Штюдeman стверджує, що поняття громадянське суспільство позначає основний принцип демократії: під державою і суспільством розуміється спільність зрілих громадян, які громадою самостійно вирішують нагальні питання. У вужчому сенсі науковець визначає громадянське суспільство як демократичну форму самоорганізації суспільства, незалежно від держави і поза ринком. Демократичність має свій прояв у тому, що частиною громадянського суспільства може бути тільки та особа, котра визнає пріоритет основних прав та свобод людини і громадянина. Таким чином, громадянське суспільство – це елементарна складова частина діючої демократії [5].

Громадянське суспільство складається з широкого кола формальних і неформальних організацій, а саме: муніципальних спільнот, політичних партій, профспілок, релігійних, благодійних і культурних організацій, неприбуткових фондів та асоціацій, молодіжних та спортивних союзів, груп взаємодопомоги, тимчасових груп за інтересами тощо.

Відповідно до проекту Закону України «Про громадянське суспільство в Україні» суб'єктами творення громадянського суспільства в Україні є люди, їхні об'єднання і територіальні громади. Інститути громадянського суспільства в Україні діють у вигляді неприбуткових організацій, органів місцевого самоврядування та самоорганізації населення, присяжних та народних засідателів у судах, а також суб'єктів підприємницької діяльності. Зазначені інститути діють як на рівні окремих адміністративно-територіальних одиниць, так і на загальнонаціональному рівні, беручи участь як у вирішенні питань місцевого значення, так і питань державного будівництва [4, с. 10].

Громадянське суспільство проявляється в різних видах діяльності, у тому числі через спільні дії щодо вирішення наявних проблем, відстоювання і лобіювання прав, участь в обговоренні проектів рішень

влади, акцій громадянської непокори, виборчих процесів тощо [2, с. 15].

Територіальні громади є одним з основних елементів громадянського суспільства. Вони об'єднують людей на основі спільних для них інтересів та цінностей. Завдяки організованім спільним діям територіальні громади спроможні розв'язувати нагальні проблеми місцевого самоврядування та спричинити зміни в суспільстві на краще.

Розвиток громадянського суспільства в Україні несе переваги як для громадян, так і для держави в цілому. Громадянське суспільство розуміє під собою об'єднання громадян для спільної діяльності, що обумовлена їхніми вимогами, вподобами, територію проживання, спільними завданнями і цінностями. Завдяки такій об'єднаній діяльності члени територіальних громад можуть покращити власний добробут та сприяти розвитку власних муніципальних одиниць. Громадянське суспільство сприяє діалогу між членами територіальних громад, а також між громадянами і державою, передбачає лобювання та представництво інтересів усіх зацікавлених осіб, уособлює той простір, що є придатним для обговорення змін в усіх сферах суспільного життя [2, с. 16]. Розвинене громадянське суспільство в Україні дозволить створити низку сприятливих умов для: розвитку кожного члена територіальної громади, тобто розвитку особистостей, які усвідомлюють своє місце у механізмі держави та можливості впливу на здійснення державної та муніципальної політики; розвитку можливостей реалізації прав членів територіальних громад, зокрема свободи слова та зібрання (активізація колективної солідарності, спільності громади, заснованої на засадах добровільності, загальних цінностей, усвідомлення власної важливості та солідарної відповідальності); розвитку критичного мислення, терпимості, порядності, порозуміння; спрямованості на взаємну співпрацю та бажання компромісу.

Розвиток суспільно-політичних процесів в Україні також дає змогу стверджувати, що не менш важливу роль у демократичних трансформаціях в суспільстві відіграє такий чинник, як політична культура членів територіальних громад. Адже істинне громадянське суспільство набуває своєї значимості та впливу лише за умови «визрівання» громадянина, послідовного формування демократичної політичної і правової культури народу. З цього приводу слушно зауважив відомий дослідник громадянського суспільства Е. Геллнер: «Люди є продуктом культури. Вони формуються всередині культури й тому не можуть підійти до неї ззовні, щоб обрати собі підходяще суспільство...» [5].

Виходячи з викладеного, зауважимо, що дослідження сучасного стану громадянського суспільства в Україні потрібно здійснювати не тільки крізь призму розгляду рівня розвиненості його інститутів, а й з аналізу стану громадянської культури, зокрема, як ступеню громадської активності населення країни в цілому, так і членів територіальних громад окремо.

За думкою професора М. Баймуратова, існування в Україні дієвих інститутів громадянського суспільства

не можливе без активного включення громадян у розвиток країни. Якби плани реформ не будувалися – без свідомої участі населення вони не мають перспективи [6]. Розвинене громадянське суспільство передбачає можливість реалізації різних інтересів його членів, однак, за умови усвідомлення, розподілу та перерозподілу відповідальності між ними. Відповідальність тут виступає соціальним бар'єром, який сприяє оновленню суспільства та держави. На сьогоднішній день, соціальна апатія суспільства та безвідповідальність чиновників суттєво гальмують розвиток інститутів громадянського суспільства в Україні. Державна влада ефективна лише тоді, коли сума суспільної довіри перевищує необхідний мінімум. Якщо це не відбувається, то навіть ефективні, однак складні й непопулярні, прагматичні рішення суспільство не сприймає. Саме тому, на сьогодні, важливо подолати «дефіцит довіри», який досить гостро дається взяти протягом останніх років. Соціологічні дослідження останніх років говорять про важке відчуження суспільства від державних та муніципальних інститутів. Певною мірою падіння довіри до влади можна пояснити не лише сьогоднішніми реаліями, а й інерцією розчарування в попередній владі, впливом економічної кризи тощо [7]. Досвід європейських країн з розвинутою демократією дає нам змогу стверджувати, що задля подолання «дефіциту довіри» з боку громадян необхідно посилити та активізувати їх безпосередню участь в управлінні державними та муніципальними справами, а також в ухваленні та контролі за виконанням державних рішень та рішень органів місцевого самоврядування. Особливий акцент необхідно зробити на делегуванні громадським спільнотам соціальних функцій держави.

На сучасному етапі формування в Україні громадянського суспільства постають наступні проблеми, які потребують термінового вирішення: 1) активність громадян не відповідає поточним суспільним процесам; 2) інститути громадянського суспільства мають обмежені спроможності у кадровій, фінансовій та інституційній сферах; 3) відсутній механізм більшості форм безпосередньої участі громадськості у формуванні та реалізації державної та муніципальної політики; 4) постійне збільшення податків та зборів ще більше пригнічують громадську активність. Усі вищезгадані проблеми призвели до низького рівня суспільно значимої добровільної активності громадян, посилили взаємну недовіру та неповагу, які проявляються у відсутності солідарної відповідальності за стан суспільного розвитку країни [7].

На підтвердження цього наведемо дані досліджень, що були проведені останніми роками, та котрі вказують на незрілість громадянського суспільства в Україні. За даними соціологічного дослідження, що було у 2011 році, лише 9% населення готові брати участь у вирішенні проблем своєї громади в ролі організатора або активіста; 39% – в ролі простого учасника. В таких видах роботи, як благоустрій вулиць, охорона природи, збереження зелених зон у містах, покращення екологічної ситуації готові взяти участь від 32% до 37% громадян старше 18 років [8]. Вказані

статистичні дані наочно окреслюють проблему низького рівня відповідальності та залучення громадян до суспільного життя своєї територіальної громади.

Узагальнюючи вищевикладене, зауважимо на тому, що утвердження демократії в Україні та потреба у дієвому українському суспільстві об'єктивно вимагає на сьогоднішній день перегляду державної та муніципальної політики щодо громадянського суспільства.

Ми вже раніше наголошували на тому, що інституціональним механізмом демократії, а, разом з тим, і острівцем громадянського суспільства в Україні є розвиток самоврядування територіальних громад. На жаль, практичний бік питань, пов'язаних з правами територіальних громад на сьогодні, часто викликає більше запитань, ніж відповідей, тобто вони надто важко пробивають собі шлях у конкретних справах [9, с. 136]. Обумовлене це недосконалістю сучасного законодавства в цій сфері та гострою потребою проведення муніципальної реформи у державі.

Як слушно з цього приводу стверджує І. Дробот, «вітчизняне місцеве самоврядування ефективно і повноцінно функціонуватиме не тоді, коли воно буде організоване, вмонтоване державою у політичну систему, що має місце в українському суспільстві, а тоді, коли у суспільства виникне у ньому потреба» [10, с. 428]. Місцеве самоврядування буде слабким доти, доки базуватиметься лише на формальній складовій у формі рад, без помітної самоорганізації локальних груп, без сформованої територіальної громади [11, с. 162].

Територіальна громада тільки тоді стає самостійною сформованою одиницею громадянського суспільства, коли більшість її членів будуть ідентифікувати себе з нею, усвідомлюючи наявність спільних інтересів і беручи участь у їх реалізації. Процес становлення територіальної громади, перетворення ординарної сукупності індивідів на єдину спільноту в теорії муніципального права охоплюється терміном «комунізація». Саме комунізація є основою побудови результативної системи місцевого самоврядування [26, с. 75].

Створення в Україні комунізованих територіальних громад почалося ще з прийняттям Конституції України та Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні». У той період перед української владою постало питання розбудови демократичної держави з розвиненою системою місцевого самоврядування. Першим кроком на шляху вирішення зазначеної проблеми могло бути лише створення органів місцевого самоврядування, наділених власною компетенцією. Що і було зроблено [13, с. 185]. Надалі влада зіткнулась із потребою створити дієву систему місцевого самоврядування, що відповідало б як вимогам демократії, так і бажанню керівництва держави «зкинути» з себе в кризовий період частину повноважень [13, с. 185]. Закон України «Про місцеве самоврядування» встановив широку компетенцію місцевого самоврядування, однак механізм реалізації зазначеної компетенції не забезпечив. І саме в цьому потрібно шукати причину відсутності посту-

пу у розвитку місцевого самоврядування в Україні і, головне, у комунізації територіальних громад за два десятиріччя незалежності [14].

Комунізація територіальних громад здійснюється лише одним шляхом – досягнення муніципальною спільнотою позитивних результатів у процесі життєдіяльності. Тільки колективна результативна робота здатна пробудити та активізувати громадянську ініціативу. Треба констатувати, що українські територіальні громади практично позбавлені такої можливості. Постає питання: «як досягається комунізація?» Відповідь є такою: «Державна допомога і терпіння» [14].

Таким чином, на сьогодні державна підтримка розвитку громадянського суспільства в Україні повинна бути спрямована на вирішення наступних завдань: приведення національного законодавства щодо діяльності інститутів громадянського суспільства у відповідність з європейськими стандартами; конституційне закріплення в рамках процесу модернізації Конституції України інститутів громадянського суспільства; сприяння становленню та розвитку мережі інститутів громадянського суспільства у багатоманітності їх форм; забезпечення участі громадянського суспільства та його інститутів у процесах формування і реалізації державної, регіональної політики; впровадження європейських підходів до питань делегування інститутам громадянського суспільства окремих функцій держави щодо реалізації державної політики в гуманітарній та соціальній сферах; забезпечення умов для активізації участі громадян у процесі підготовки та прийняття управлінських рішень, здійснення ефективного громадського контролю за діяльністю органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, зокрема, щодо запобігання та протидії корупції, підвищення прозорості діяльності цих органів; підтримка різноманітних форм місцевої демократії; укорінення громадянської культури та суспільної практики волонтерства і благодійництва, забезпечення сприятливих умов для їх розвитку; створення системи ресурсного забезпечення сталої діяльності інститутів громадянського суспільства; підтримка громадських ініціатив, спрямованих на формування культури гендерної рівності, подолання стереотипів щодо ролі та місця чоловіків і жінок у суспільстві [1].

Висновки. Підводячи підсумок дослідження ролі територіальних громад у побудові громадянського суспільства в Україні, зазначимо, що низький рівень самоорганізації членів територіальних спільнот у процесі розв'язання суспільних проблем та нечітке усвідомлення ними механізмів демократії участі зумовлений відсутністю в державі усталеної демократичної практики. Перешкодами розвитку дієвих територіальних спільнот як повноцінного інституту громадянського суспільства є також несформована громадянська культура; нерозуміння членів територіальних громад таких базових понять, як «демократія», «громадянське суспільство», «верховенство права»; недотримання принципів узгодження інтересів, толерантності та пошуку консенсусу. Базовою

причиною недосконалості українського місцевого самоврядування є низький рівень комунізації територіальних громад. Вирішити окреслені проблеми здатна лише держава. Невідкладним завданням на

сьогодні є підвищення рівня самоідентифікації, самоорганізації та ініціативи членів територіальних громад, що вимагає від держави ефективних рішень, передусім – на законодавчому рівні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Указ президента України «Про Стратегію державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні та першочергові заходи щодо її реалізації» від 24 березня 2012 року № 212/2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/212/2012>.
2. Демократизація України: програма малих проектів з розвитку громад : практичний порадник для небайдужих / Л. О. Єльчева, І. М. Ібрагімова та ін. – К., 2007. – 458 с.
3. Енциклопедія УСЕ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrop.com/ua/encyclopaedia/use>.
4. Проект Закону України «Про громадянське суспільство в Україні» // Голос України. – 2002. – № 187. – С. 10–11.
5. Якименко Ю. Громадянське суспільство в Україні: основні характеристики / Юрій Якименко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.razumkov.org.ua/ukr/article.php?news_id=320
6. Баймуратов М. Шлях до громадянського суспільства / М. Баймуратов // Газета «День». – 2001. – № 155 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/uk/article/cuspilstvo/shlyah-do-gromadyanskogo-suspilstva>.
7. Ставніччук М. Дефіцити демократії може покрити лише активне громадянське суспільство / М. Ставніччук [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://constituanta.blogspot.com/2012/04/blog-post_5454.html.
8. Смола Л. Громадянське суспільство в Україні: проблеми становлення / Лідія Смола [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://peoplefirst.org.ua/uk/articles/civil-society-in-ukraine-problems-of-formation>.
9. Бурдяк В. Активізація діяльності територіальних громад – шлях розвитку громадянського суспільства в Україні Україна після президентських виборів: становлення демократії та розвиток громадянського суспільства: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції / укл. Романюк А.С., Скочиляс Л.С. – Львів : ЦПД ЛНУ ім. І. Франка, 2005. – 152 с.
10. Дробот І. Ініціатива населення – ресурс гарантування місцевого самоврядування / Дробот І. // Ефективність державного управління: зб. наук. пр. – Вип. 10. – Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2006. – 560 с.
11. Громадянське суспільство в сучасній Україні: специфіка становлення, тенденції розвитку. – К. : Парламентське вид-во, 2006. – 204 с.
12. Приешкина О. В. Проблеми розвитку місцевого самоуправління: конституційно-правовий аспект / Приешкина О. В. – Х. : Ін-т державного будівництва та місцевого самоврядування АПРн України, 2004. – 170 с.
13. Верменич Я. В. Територіальна управлінська система в Україні: теоретико-методологічні проблеми оптимізації / Верменич Я. В. // Український історичний журнал. – 2006. – № 6. – 300 с.
14. Мороз О. Територіальна громада: сутність, становлення та сучасні українські реалії / О. Мороз // Науковий вісник. – 2008. – Вип. 2. – 230 с.

УДК 341.231.14

ПРАВО НА СВОБОДУ ВИРАЖЕННЯ ПОГЛЯДІВ У ПОЛІТИЧНІЙ СФЕРІ (АНАЛІЗ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ)

RIGHT TO FREEDOM OF VIEW EXPRESSION IN THE POLITICAL SPHERE (ANALYS OF THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS)

Червяцова А.О.,

кандидат юридичних наук, доцент,

*доцент кафедри конституційного, муніципального і міжнародного права
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*

Статтю присвячено аналізу рішень Європейського суду з прав людини, які стосуються права на свободу вираження поглядів. Судова практика Європейського суду засвідчує, що гарантії реалізації свободи вираження поглядів у політичній сфері є найширшими (наприклад, у порівнянні з комерційною і творчою сферами). Такі ж самі високі гарантії свободи вираження поглядів мають бути забезпечені публічній дискусії або дискусії з питань, що мають публічне значення.

Ключові слова: Європейський суд з прав людини; право на свободу вираження поглядів; політична дискусія; дискусія з питань публічного значення.

В статье анализируются решения Европейского суда по правам человека, которые касаются права на свободу выражения мнения. Судебная практика Европейского суда свидетельствует, что гарантии реализации свободы слова в политической сфере являются наиболее широкими (по сравнению, например, с коммерческой и творческой сферами). Такие же высокие гарантии свободы выражения взглядов должны быть обеспечены публичной дискуссии или дискуссии по вопросам общественного значения.

Ключевые слова: Европейский суд по правам человека, право на свободу выражения взглядов, политическая дискуссия; дискуссия по вопросам публичного значения.